HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a doua)

16 iulie 2009 *

În cauza C-344/08,

având ca obiect o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare formulată în temeiul articolului 234 CE de Sąd Rejonowy w Kościanie (Polonia), prin decizia din 8 iulie 2008, primită de Curte la 24 iulie 2008, în procedura penală împotriva lui

Tomasz Rubach,

CURTEA (Camera a doua),

compusă din domnul C. W. A. Timmermans, președinte de cameră, domnii J.-C. Bonichot, K. Schiemann, J. Makarczyk și doamna C. Toader (raportor), judecători,

avocat general: domnul M. Poiares Maduro,
grefier: domnul R. Grass,

având în vedere procedura scrisă,

* Limba de procedură: polona.

luând în considerare observațiile prezentate:

— pentru guvernul polonez, de domnul M. Dowgielewicz, în calitate de agent;

— pentru guvernul spaniol, de doamna N. Díaz Abad, în calitate de agent;

— pentru Comisia Comunităților Europene, de domnul M. Konstantinidis și de doamna M. Owsiany-Hornung, în calitate de agenți,

având în vedere decizia de judecare a cauzei fără concluzii, luată după ascultarea avocatului general,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare privește interpretarea articolului 8 alineatul (5) din Regulamentul (CE) nr. 338/97 al Consiliului din 9 decembrie 1996 privind protecția speciilor faunei și florei sălbatice prin controlul comerțului cu acestea (JO 1997, L 61, p. 1, Ediție specială, 15/vol. 3, p. 239).

2 Această cerere a fost prezentată în cadrul unei proceduri penale inițiate împotriva domnului Rubach pentru încălcări ale legislației poloneze privind protecția naturii.

Cadrul juridic

Convenția privind comerțul internațional cu specii ale faunei și florei sălbatice pe cale de dispariție

3 Convenția privind comerțul internațional cu specii ale faunei și florei sălbatice pe cale de dispariție, semnată la Washington la 3 martie 1973 (*Recueil des traités des Nations unies*, vol. 993, nr. I-14537, denumită în continuare „CITES"), are drept obiectiv să garanteze că, prin comerțul internațional cu specii incluse în anexele la convenția menționată, precum și cu părți și produse provenite din speciile respective, nu se dăunează conservării biodiversității și că acest comerț se bazează pe o utilizare durabilă a speciilor sălbatice.

4 Respectiva condiție a fost implementată în Comunitatea Europeană începând cu 1 ianuarie 1984 prin Regulamentul (CEE) nr. 3626/82 al Consiliului din 3 decembrie 1982 de aplicare în Comunitate a Convenției privind comerțul internațional cu specii ale faunei și florei sălbatice pe cale de dispariție (JO L 384, p. 1). Regulamentul menționat a fost abrogat prin Regulamentul nr. 338/97, al cărui articol 1 al doilea paragraf prevede că aplicarea acestuia din urmă respectă obiectivele, principiile și dispozițiile CITES.

Dreptul comunitar

5 Articolul 8 din Regulamentul nr. 338/97 prevede:

„Dispoziții referitoare la controlul activităților comerciale

(1) Sunt interzise cumpărarea, oferta de cumpărare, achiziția în scopuri comerciale, expunerea în scopuri comerciale, utilizarea în scop lucrativ și vânzarea, păstrarea pentru vânzare, punerea în vânzare sau transportul pentru vânzare al exemplarelor speciilor incluse la anexa A.

[…]

(5) Interdicțiile prevăzute la alineatul (1) se aplică și exemplarelor din speciile incluse la anexa B, mai puțin atunci când autoritatea competentă din statul membru în cauză are dovada că aceste exemplare au fost achiziționate și, în cazul în care nu provin din Comunitate, atunci când au fost introduse în conformitate cu legislația în vigoare referitoare la conservarea faunei și florei sălbatice.

[…]”

6 Articolul 16 din regulamentul menționat prevede:

„Sancțiuni

(1) Statele membre adoptă măsurile necesare pentru a sancționa cel puțin următoarele încălcări ale dispozițiilor prezentului regulament:

(a) introducerea în Comunitate sau exportul sau reexportul în afara Comunității al exemplarelor fără permisul sau certificatul corespunzător sau cu un permis sau certificat fals, falsificat, expirat sau modificat fără autorizarea autorității emitente;

(b) nerespectarea condițiilor stipulate într-un permis sau certificat eliberat în temeiul prezentului regulament;

[…]

(j) cumpărarea, oferta de cumpărare, achiziționarea în scopuri comerciale, utilizarea în scop lucrativ, expunerea către public în scopuri comerciale, vânzarea, păstrarea pentru vânzare, punerea în vânzare și transportul pentru vânzare al exemplarelor cu încălcarea articolului 8;

[…]

(2) Măsurile prevăzute la alineatul (1) sunt adecvate cu natura și gravitatea încălcării și includ dispoziții referitoare la instituirea sechestrului și, după caz, la confiscarea exemplarelor.

[…]

(4) Atunci când un exemplar viu dintr-o specie inclusă la anexa B sau C sosește într-unul din punctele de intrare în Comunitate fără un permis sau certificat valabil corespunzător, trebuie să se instituie un sechestru cu privire la exemplar și acesta poate fi confiscat sau, în cazul în care destinatarul refuză să recunoască exemplarul, autoritățile competente din statul membru responsabil de punctul de intrare pot, după caz, să refuze acceptarea transportului și solicită transportatorului să returneze exemplarul la locul său de plecare."

7 Anexa B la Regulamentul nr. 338/97 menționează, în clasa *Arachnida*, ordinul *Araneae*, păianjenii care fac parte din genul *Brachypelma.*

Dreptul național

8 Dispozițiile naționale aplicabile în cauza principală rezultă în principal din Legea din 16 aprilie 2004 privind protecția naturii (DZ. U nr. 92, poziția 880, denumită în continuare „Legea privind protecția naturii"), care preia dispozițiile CITES și pe cele ale reglementării comunitare în materie.

9 Articolul 61 alineatul 1 din Legea privind protecția naturii prevede:

„1. Transportul, în afara granițelor țării, de vegetale și de animale care aparțin speciilor ce fac obiectul unor restricții în temeiul dispozițiilor dreptului Uniunii Europene, precum și de părți identificabile ale acestora și de produse obținute pe baza lor este condiționat de obținerea autorizației din partea ministrului mediului, sub rezerva alineatului 2."

10 Articolul 64 din această lege prevede:

„1. Persoana care deține animale menționate la articolul 61 alineatul 1 care aparțin amfibienilor, reptilelor, păsărilor și mamiferelor sau persoana care crește astfel de animale este obligată să le declare în scris pentru înscrierea în registru.

2. Obligația menționată la alineatul 1 de declarare pentru înscrierea în registru nu privește:

1) grădinile zoologice;

2) persoanele a căror activitate economică privește comerțul cu animalele menționate la articolul 61 alineatul 1;

3) păstrarea temporară a animalelor în scopuri terapeutice și reeducative.

3. Registrul menționat la alineatul 1 este ținut de Starosta [președintele districtului] competent, ținând seama de locul în care sunt păstrate sau crescute animalele.

[…]

5. Obligația de declarare pentru înscrierea în registru sau pentru radierea din registru ia naștere la data achiziționării, a vânzării, a importului sau a exportului, a luării în posesie a animalului, a pierderii sau a morții acestuia. Cererea de înscriere sau de radiere trebuie transmisă către Starosta competent în termen de 14 zile de la data la care ia naștere obligația.

[…]

8. Starosta confirmă includerea în registru prin emiterea unui certificat.

9. Persoanele menționate la alineatul 2 punctul 2 sunt obligate să dețină și să predea, împreună cu animalul vândut, originalul sau o copie a documentului menționat la alineatul 4 punctul 11. Vânzătorul animalului va menționa pe copie numărul de ordine, data emiterii, ștampila și semnătura sa, numărul de animale pentru care a fost emis documentul și, în cazul în care documentul original privește mai mult de o specie, informațiile privind specia din care fac parte respectivele animale.

[…]”

11 Articolul 128 din legea menționată prevede:

„Orice persoană

[…]

2) care încalcă dispozițiile dreptului Uniunii Europene privind protecția speciilor faunei și florei sălbatice prin controlul comerțului cu acestea, săvârșind unul dintre următoarele acte:

[…]

d) oferirea spre vânzare sau spre cumpărare, cumpărarea sau achiziționarea, utilizarea sau exploatarea publică în scopuri lucrative, vânzarea, deținerea sau transportul în scopul vânzării, de exemplare din anumite specii ale florei și faunei,

[…]

se pedepsește cu închisoarea de la 3 luni la 5 ani.”

Acțiunea principală și întrebarea preliminară

12 Din decizia de trimitere reiese că domnul Rubach a achiziționat, în cadrul unor târguri de animale de terariu, păianjeni exotici aparținând genului *Brachypelma Albopilosum*, exemplar protejat care face parte dintr-o specie de animale inclusă în anexa B la Regulamentul nr. 338/97, și că a început reproducerea în crescătorie și vânzarea la licitație prin internet a acestor arahnide, în perioada februarie-octombrie 2006.

13 Pentru aceste fapte, domnul Rubach a făcut obiectul unor urmăriri penale pentru 46 de încălcări ale articolului 128 punctul 2 litera d) din Legea privind protecția naturii.

14 Prin hotărârea din 26 octombrie 2007, Sąd Rejonowy w Kościanie a achitat învinuitul pentru toate faptele care îi erau imputate, apreciind că în conduita acestuia nu se regăseau elementele caracteristice ale actului ilicit pentru care era urmărit.

15 Sesizat cu un apel introdus de prokurator Rejonowy w Kościanie, la 2 aprilie 2008, Sąd Okręgowy w Poznaniu a anulat în totalitate respectiva hotărâre, cu trimitere spre rejudecare.

16 În cadrul rejudecării cauzei, Sąd Rejonowy w Kościanie a considerat că, potrivit interpretării dreptului național efectuate de instanța de apel, care este obligatorie pentru instanța învestită cu rejudecarea cauzei, învinuitul poate evita angajarea răspunderii penale numai dacă dovedește proveniența animalelor fie prin prezentarea unui certificat care atestă declararea pentru înscrierea în registrul ținut în temeiul articolului 64 alineatul 1 din Legea privind protecția naturii, în ceea ce privește animalele vândute, fie prin prezentarea unor elemente care să permită reconstituirea provenienței acestor animale și stabilirea în mod clar a persoanei sau a persoanelor cărora le aparțineau acestea sau care le-au crescut.

17 Pentru stabilirea primului element, Sąd Rejonowy w Kościanie a adresat o cerere către Starostwo Powiatowe w Kościanie (administrația districtului Kościan). Poziția acestei autorități arată că învinuitul nu putea să obțină înscrierea în registrul menționat a respectivelor exemplare care, fiind arahnide, nu erau supuse înregistrării. Această împrejurare este confirmată și de guvernul polonez în observațiile sale scrise.

18 Or, potrivit Sąd Rejonowy w Kościanie, dacă învinuitul ar fi obligat să prezinte un document pe care dreptul național nu îl obligă să îl obțină, în condițiile în care nu are obligația să dețină cunoștințe specifice cu privire la originea animalelor în cauză, acesta nu ar putea să evite angajarea răspunderii penale.

19 În aceste condiții, Sąd Rejonowy w Kościanie a decis să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară:

„[Î]n ce mod poate deținătorul unor animale incluse în anexa B la [Regulamentul nr. 338/97] (care nu sunt nici amfibieni, nici reptile, nici păsări, nici mamifere) să facă dovada, în sensul [articolului 8 alineatul (5) din regulamentul menționat] și în lumina prezumției de nevinovăție, că exemplarele sale au fost achiziționate […] în conformitate cu legislația în vigoare referitoare la conservarea faunei și a florei sălbatice […]?”

Cu privire la întrebarea preliminară

Observațiile prezentate Curții

20 Guvernul polonez propune să se răspundă instanței de trimitere că articolul 8 alineatul (5) din Regulamentul nr. 338/97, care condiționează posibilitatea de a exercita o activitate comercială, în sensul articolului 8 alineatul (1) din acest regulament, de dovada privind legalitatea achiziționării exemplarelor din speciile incluse în anexa B la regulamentul menționat, face trimitere la regulile privind probele care se aplică în fața autorității naționale competente. Dacă este vorba despre o instanță penală, dovada acestei împrejurări ar trebui făcută în conformitate cu principiile procedurii penale care impun ca existența faptelor să fie stabilită pe baza tuturor mijloacelor de probă posibile și ca îndoielile care nu pot fi înlăturate să profite învinuitului.

21 Guvernul spaniol sugerează Curții să se răspundă la întrebare în sensul că trebuie să se solicite dovada privind legalitatea provenienței tuturor exemplarelor incluse în anexa B, lăsându-se autorităților administrative ale statelor membre competente în temeiul CITES sarcina de a aprecia aceste dovezi care vor permite, în orice caz, să se garanteze posibilitatea de a stabili proveniența legală a exemplarelor respective.

22 Potrivit Comisiei Comunității Europene, trebuie să se răspundă instanței de trimitere că, în cursul procedurii penale care vizează sancționarea unei eventuale încălcări a dispozițiilor articolului 8 alineatul (5) din Regulamentul nr. 338/97, având în vedere faptul că nu există prevederi comunitare prin care să fie reglementate astfel de proceduri penale, ca regulă generală, instanța națională aplică dreptul intern, interpretându-l în conformitate cu dreptul comunitar și asigurând deplina eficacitate a acestuia din urmă. În ceea ce privește repartizarea sarcinii probei, ținând seama de faptul că interdicția de a utiliza în scopuri comerciale exemplare din speciile incluse în anexa B la Regulamentul nr. 338/97 este aplicabilă ca regulă generală, Comisia consideră că revine procurorului obligația de a dovedi, în cadrul procedurii penale, că domnul Rubach a utilizat în scopuri comerciale exemplare din specii protejate. În schimb, domnului Rubach ar trebui să îi revină sarcina de a dovedi că a intrat în posesia acestor exemplare în mod legal, ceea ce i-ar permite să evite angajarea răspunderii penale.

Răspunsul Curții

23 Astfel cum reiese din ansamblul elementelor cererii de pronunțare a unei hotărâri preliminare, instanța de trimitere urmărește, în esență, să se stabilească, pe de o parte, care sunt mijloacele de probă admise în lumina articolului 8 alineatul (5) din Regulamentul nr. 338/97, în cadrul unei proceduri penale referitoare la activități care privesc exemplare din anumite specii de animale, precum cele în cauză în acțiunea principală, incluse în anexa B la acest regulament, și, pe de altă parte, care este repartizarea corectă a sarcinii probei privind stabilirea caracterului legal al achiziționării unor astfel de exemplare.

24 Regimul de protecție instituit pentru exemplarele din speciile incluse în anexele A și B la regulamentul menționat are drept scop să asigure protecția cea mai completă posibil pentru speciile faunei și florei sălbatice prin controlul comerțului cu acestea, cu respectarea obiectivelor, a principiilor și a dispozițiilor CITES.

25 Este cert că Regulamentul nr. 338/97 nu cuprinde o interdicție generală de import și de comercializare a altor specii decât cele menționate în anexa A (Hotărârea din 19 iunie 2008, Nationale Raad van Dierenkwekers en Liefhebbers și Andibel, C-219/07, Rep., p. I-4475, punctul 18).

26 Astfel cum a statuat Curtea, utilizarea comercială a exemplarelor din speciile incluse în anexa B la Regulamentul nr. 338/97 este permisă în măsura în care sunt îndeplinite condițiile prevăzute la articolul 8 alineatul (5) din acest regulament (Hotărârea din 23 octombrie 2001, Tridon, C-510/99, Rec., p. I-7777, punctul 44). Astfel, interdicția de comercializare prevăzută la articolul 8 din regulamentul menționat nu se aplică atunci când autoritatea competentă a statului membru în cauză are dovada că aceste exemplare au fost achiziționate și, în ipoteza în care nu provin din Comunitate, că au fost introduse pe teritoriul comunitar în conformitate cu legislația în vigoare în domeniul conservării faunei și a florei sălbatice.

27 În lumina acestor dispoziții, trebuie, prin urmare, să se constate că Regulamentul nr. 338/97 nu precizează ce mijloace de probă trebuie utilizate pentru a demonstra achiziționarea legală a exemplarelor din speciile incluse în anexa B la acest regulament, în conformitate cu condițiile prevăzute la articolul 8 alineatul (5) din regulamentul menționat, în special în ipoteza în care acestea sunt născute în captivitate pe teritoriul comunitar. În consecință, sarcina de a stabili mijloacele de probă care să poată demonstra îndeplinirea condițiilor respective revine autorităților competente ale statelor membre. Aceste mijloace cuprind permisele sau certificatele prevăzute de același regulament sau orice alt document adecvat care va fi considerat util de către autoritățile naționale competente.

28 În această privință, este necesar să se amintească faptul că, în lipsa unei reglementări comunitare privind noțiunea „probă", toate mijloacele de probă pe care dispozițiile de drept procesual ale statelor membre le admit în proceduri similare sunt, în principiu, admisibile. În consecință, într-o situație precum cea în cauză în acțiunea principală, revine autorităților naționale sarcina de a stabili, potrivit principiilor din dreptul lor intern aplicabile în materia probelor, dacă, în cazul concret pe care trebuie să îl soluționeze și în lumina tuturor împrejurărilor, se dovedește că sunt îndeplinite cerințele prevăzute la articolul 8 alineatul (5) din Regulamentul nr. 338/97 (a se vedea în acest sens Hotărârea din 23 martie 2000, Met-Trans și Sagpol, C-310/98 și C-406/98, Rec., p. I-1797, punctele 29 și 30).

29 Prin urmare, trebuie să se răspundă instanței de trimitere, cu privire la acest prim aspect, că Regulamentul nr. 338/97 nu limitează mijloacele de probă care pot fi utilizate pentru a stabili caracterul legal al achiziționării exemplarelor din speciile incluse în anexa B la acest regulament și că toate mijloacele de probă pe care dreptul procesual al statului membru în cauză le admite în proceduri similare sunt, în principiu, admisibile pentru a aprecia legalitatea achiziționării exemplarelor menționate.

30 În ceea ce privește, în al doilea rând, repartizarea sarcinii probei în ceea ce privește stabilirea caracterului legal al achiziționării de exemplare din speciile de animale incluse în anexa B la Regulamentul nr. 338/97, în lumina principiului prezumției de nevinovăție, trebuie să se amintească faptul că prezumția de nevinovăție, astfel cum rezultă în special din articolul 6 alineatul (2) din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950, face parte dintre drepturile fundamentale care, potrivit jurisprudenței constante a

Curții, reafirmată, de altfel, prin preambulul Actului Unic European și prin articolul 6 alineatul (2) din Tratatul UE, sunt protejate în ordinea juridică comunitară (a se vedea în special Hotărârea din 8 iulie 1999, Hüls/Comisia, C-199/92 P, Rec., p. I-4287, punctul 149, și Hotărârea Montecatini/Comisia, C-235/92 P, Rec., p. I-4539, punctul 175).

31 Prezumția de nevinovăție urmărește să garanteze oricărei persoane că nu va fi declarată și nici tratată ca fiind vinovată de săvârșirea unei infracțiuni înaintea ca vinovăția sa să fie stabilită de către o instanță (a se vedea Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Y. B. și alții împotriva Turciei din 28 octombrie 2004, nr. 48173/99 și nr. 48319/99, § 43).

32 Este necesar să se sublinieze că instituirea regimului de protecție creat pentru exemplarele din speciile incluse în anexele A și B la Regulamentul nr. 338/97 nu afectează obligația generală ce revine acuzării de a dovedi, în cadrul unei proceduri penale, că învinuitul a utilizat în scopuri comerciale exemplare din speciile incluse în anexa B la Regulamentul nr. 338/97, protejate de legislația în vigoare.

33 Învinuitul are, în orice caz, dreptul de a se apăra împotriva angajării răspunderii sale penale demonstrând, potrivit dispozițiilor articolului 8 alineatul (5) din Regulamentul nr. 338/97, că a intrat în mod legal în posesia exemplarelor respective, în conformitate cu condițiile prevăzute de dispoziția menționată, și dreptul de a utiliza în acest scop toate mijloacele de probă admise de dreptul procesual aplicabil.

34 În consecință, trebuie să se răspundă la întrebarea adresată că articolul 8 alineatul (5) din Regulamentul nr. 338/97 trebuie interpretat în sensul că, în cadrul unei proceduri penale inițiate împotriva unei persoane acuzate de încălcarea acestei dispoziții, toate mijloacele de probă pe care dreptul procesual al statului membru în cauză le admite în proceduri similare sunt, în principiu, admisibile pentru a aprecia legalitatea achiziționării de exemplare din speciile de animale incluse în anexa B la acest regulament. Având în vedere de asemenea principiul prezumției de nevinovăție, o astfel

de persoană dispune de toate aceste mijloace pentru a dovedi că a intrat în mod legal în posesia exemplarelor respective, în conformitate cu condițiile prevăzute de dispoziția menționată.

Cu privire la cheltuielile de judecată

35 Întrucât, în privința părților din acțiunea principală, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a doua) declară:

Articolul 8 alineatul (5) din Regulamentul (CE) nr. 338/97 al Consiliului din 9 decembrie 1996 privind protecția speciilor faunei și florei sălbatice prin controlul comerțului cu acestea trebuie interpretat în sensul că, în cadrul unei proceduri penale inițiate împotriva unei persoane acuzate de încălcarea acestei dispoziții, toate mijloacele de probă pe care dreptul procesual al statului membru în cauză le admite în proceduri similare sunt, în principiu, admisibile pentru a aprecia legalitatea achiziționării de exemplare din speciile de animale incluse în anexa B la acest regulament. Având în vedere de asemenea principiul prezumției de nevinovăție, o astfel de persoană dispune de toate aceste mijloace pentru a dovedi că a intrat în mod legal în posesia exemplarelor respective, în conformitate cu condițiile prevăzute de dispoziția menționată.

Semnături